

Я.Я. Іваноў

ДА ПРАБЛЕМЫ ўКЛАДАННЯ СЛОўНІКА АФАРЫЗМАў МОВЫ ТВОРАў ЯКУБА КОЛАСА

Вывучэнне афарыстычнага багацця мовы беларускай літаратуры з'яўляецца адной з актуальных праблем беларускага мовазнаўства. Гэта датычыць не толькі вывучэння аўтарскіх інавацый, як лічыць А.Я. Міхневіч, але і агульнаўжывальнай, і дыялектнай, і жаргоннай афарыстыкі (найперш з фонду прыказак і прымавак, крылатых выразаў), разнастайных афарыстычных рэмінісцэнцый з твораў беларускіх і замежных аўтараў, індывідуальна-аўтарскіх перафразаванняў

і перайманняў афарызмаў у межах як асобных ідыястыляў, так і цэлых гістарычных перыядаў развіцця беларускай літаратуры і літаратурнай мовы [1, 61].

На жаль, айчынная філалогія не толькі не мае ў вызначаным кірунку нейкіх асаблівых дасягненняў, але і да адносна нядаўняга часу амаль не рухалася наперад. Да 1960-га года, як адзначаў Ф.М. Янкоўскі ў сваім вядомым зборніку «Крылатыя словы і афарызмы», увогуле «не было надрукавана ніводнага артыкула аб беларускіх крылатых словах ці іншых вобразных выслоўях літаратурнага паходжання» [2, 9]. Гэтая на той час досыць грунтоўная кампіляцыя была першай навуковай працай, прысвечанай беларускай літаратурнай афарыстыцы. У зборніку, аднак, разам з афарыстычнымі крылатымі выразамі і непрэздэнтнымі «афарызмамі» былі змешчаны і неафарыстычныя крылатыя словы (гэсп. фразеалагізмы «ў вузкім сэнсе слова»), і «вобразныя выслоўі» неабагульненага зместу, і нават асобныя словы (прозвішчы літаратурных персанажаў). Уласна ж афарызмаў у зборніку Ф.М. Янкоўскага налічваецца толькі 89 адзінак, што прыкладна крыху больш за 40,0% ад агульнай колькасці выразаў.

Для асэнсавання афарыстыкі як асобнага прадмета філалагічных даследаванняў спатрэбілася яшчэ амаль чвэрць стагоддзя, каб пабачыла свет шырока вядомая праца «Афарыстыка Якуба Коласа (да пастаноўкі праблемы)» А.Я. Міхневіча [3], дзе быў акрэслены не толькі шэраг актуальных пытанняў вывучэння літаратурных афарызмаў, але і ўпершыню ў беларусістыцы пастаўлена праблема апісання афарызма як аб'екта лінгвістыкі (крыху раней гэтыя ж пытанні пачалі распрацоўвацца ў расійскай філалогіі ў працах С.Г. Гаўрына, Я.М. Верашчагіна і В.Р. Кастамарава, Н.Ц. Федарэнкі, В.П. Феліцынай і Ю.Я. Прохарава і інш.).

Трэба адзначыць, што ўласна лінгвістычнае вывучэнне беларускай літаратурнай афарыстыкі пакуль што не акрэслілася ў спецыяльны кірунак ні ў межах даследавання мовы мастацкай літаратуры, ні ў рамках стылістыкі, ні ў тэрмінах фразеалогіі. Галоўнай прычынай гэтага з'яўляецца тое, што вывучэнне афарызма як літаратурнага тэксту ў тэрмінах лінгвістыкі не здолела не толькі канцэптуальна і метадалагічна, але і на метамоўным ўзроўні адасобіцца ад літаратуразнаўчага асэнсавання афарызма як геналагічна-семантычнай разнавіднасці слоўнай творчасці. Паказальна ў гэтай сувязі, што пасля выдання свайго зборніка «Крылатыя словы і афарызмы» Ф.М. Янкоўскі яшчэ некалькі разоў вяртаўся да аналізу беларускіх літаратурных афарызмаў, але ніколі не разглядаў іх як уласна моўную з'яву [4].

Найбольш відавочна літаратуразнаўчы ўплыў выяўляецца ў самой кваліфікацыі афарызма як аб'екта лінгвістычных даследаванняў – занадта «вузкага» разумення афарызма толькі як літаратурна-мастацкага тэксту або пэўнай яго разнавіднасці. У прыватнасці, у энцыклапедыі «Беларуская мова» уласна «афарызмы» вызначаюцца А.Я. Міхневічам як асобны моўны феномен, што ніяк не суадносіцца не толькі з «прыказкамі і прымаўкамі» (у тым ліку і ў іх разуменні як фальклорных тэкстаў), але і з «сентэнцыямі», «максімамі» і «апаф(ц)егмамі»; з'яўляюцца разам з усімі імі толькі адной з разнавіднасцей «выслоўяў» [5].

Існуючыя спробы лінгвістычнага аналізу беларускай афарыстыкі за рэдкім выключэннем не выходзяць за межы эмпірычнага апісання. Моўная афарыстыка (найперш з фонду прыказак, прымавак і крылатых выразаў) традыцыйна даследуецца ў межах беларускай фразеалогіі і парэміялогіі, у тым ліку і ў мове мастацкай літаратуры, але не як асобная лінгвістычная катэгорыя. Вывучэнне ж моўнай спецыфікі афарызмаў як літаратурных тэкстаў (і інтэртэкстаў) дагэтуль застаецца на перыферыі беларускага мовазнаўства. Так, у энцыклапедыі «Беларуская мова» ў спісе літаратуры да артыкула «Афарызм» згадваецца толькі чатыры працы, прысвечаныя вывучэнню беларускай афарыстыкі. Трэба з прыемнасцю адзначыць, што ў апошні час такіх даследаванняў стала значна больш.

Індывідуальна-аўтарскімі афарызмамі, аднак, зусім не абмяжоўваецца афарыстычнае багацце мовы мастацкай літаратуры. У творах беларускіх пісьменнікаў ужываецца шмат прыказак і прымавак, крылатых афарызмаў, літаратурных цытат, якія не толькі часта перафразуюцца аўтарамі, але і нярэдка з'яўляюцца прататыпамі ўласна аўтарскіх выслоўяў. Гэта вымагае разглядаць усе афарыстычныя адзінкі ў мове мастацкай літаратуры незалежна ад іх паходжання і сферы ўжывання як асобнае мноства адзінак, што патрабуюць спецыяльнага вывучэння і адметных спосабаў лексікаграфічнага апісання.

Яшчэ ў пачатку 80-х гадоў XX ст. А.Я. Міхневічам было пастаўлена пытанне аб навуковай апрацоўцы і публікацыі надзвычай багатай і разнастайнай афарыстычнай спадчыны Якуба Коласа. За дваццаць год вывучэнню індывідуальна-аўтарскіх афарызмаў у мове твораў

Разам з тым афарыстыка мовы твораў Якуба Коласа мала адлюстравана ў зборніках афарызмаў і слоўніках беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў. Паказальны той факт, што ў адзіным беларускамоўным зборніку неперэцэдэнтных літаратурных афарызмаў «*Вечна новыя старыя ісціны*» (1993), дзе сабраны выразы айчынных і замежных аўтараў аб зямлі, прыродзе, раслінах і жывёлах, няма ніводнага (?) афарыстычнага выслоўя Якуба Коласа.

Невялікая колькасць афарызмаў пісьменніка змешчана ў перакладзе на рускую мову ў афарыстычных кампіляцыях з айчынных і замежных крыніц «*Витражи мудрости*» (1987) і «*Жемчужины мысли*» (1987), адпаведна 15 і 7 адзінак, а таксама ў вядомым зборніку «*Симфония разума*» (1976) і шэрагу іншых рускамоўных выданняў літаратурнай афарыстыкі.

Некаторыя афарызмы Якуба Коласа адлюстраваны ў згаданым ужо зборніку Ф.М. Янкоўскага «*Крылатыя словы і афарызмы*» (1960), дзе змешчаны 33 афарыстычныя выслоўі, а таксама ў лінгвакраіназнаўчым «Слоўніку беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў» С.Ф. Івановай і Я.Я. Іванова, у якім падаецца 6 афарызмаў пісьменніка, што з'яўляюцца крылатымі ў сучаснай беларускай літаратурнай мове [11, 36–38, 69–70, 92–94, 96, 141–142].

Частка афарыстычных прыказак і прымавак, якія ўжываюцца ў мове твораў Якуба Коласа, акрамя лінгвакраіназнаўчага слоўніка, засведчана ў парэміялагічных даведніках «*Крынічнае слова: (Беларускія прыказкі і прымаўкі)*» (1987) І.Р. Шкрабы і Р.В. Шкрабы, «*Слоўнік беларускіх прыказак*» ([1996] 2002) І.Я. Лепешава і М.А. Якалэвіч, «*Прыказкі і прымаўкі*» ([2000] 2002) А.С. Аксамітава. Але гэта датычыць найперш тых парэмій, што шырока распаўсюджаны ў сучаснай беларускай літаратурнай мове. Большасць жа малаўжывальных (у тым ліку і ўстарэлых), а таксама дыялектных прыказак і прымавак засталася па-за межамі лексікаграфічнага апісання, хоць некаторыя з іх знаходзім у зборніках фальклорных парэмій і дыялектных слоўніках.

Такое становішча не дазваляе стварыць нават прыблізнага ўяўлення пра афарыстычнае багацце мовы твораў Якуба Коласа, і не таму, што яно раскідана па шматлікіх парэміялагічных даведніках пераважна без спасылкаў на ўжыванне ім той ці іншай адзінкі (за выключэннем невялікай колькасці слоўнікаў, дзе змяшчаюцца ілюстрацыйныя цытаты), а перш за ўсё з прычыны адсутнасці спецыяльнага, у тым ліку і лексікаграфічнага апісання афарыстыкі ідыястылю пісьменніка.

Пытанне пра неабходнасць стварэння слоўніка афарызмаў Якуба Коласа было пастаўлена аўтарам гэтых радкоў у 1993 г. у выступленні на чарговых «Каласавінах» [12]. Розным аспектам лексікаграфічнага апісання афарыстыкі мовы твораў пісьменніка прысвечаны нашы працы [13; 14 і інш.].

Слоўнік афарызмаў мовы твораў Якуба Коласа задуманы як першы ў беларускай лексікаграфіі даведнік, дзе будуць змешчаны ўсе афарызмы (і індывідуальна-аўтарскія, і моўныя), ужытыя аўтарам у яго творах. Акрамя таго, гэты даведнік будзе таксама першай у беларускім мовазнаўстве спробай уласна лінгвістычнага слоўніка афарыстыкі мовы мастацкай літаратуры. Кожная з афарыстычных адзінак атрымае ў слоўніку генетычную, камунікацыйна-мадальную, семантычную, лексічна-граматычную, функцыянальна-камунікацыйную і колькасную характарыстыкі. Задача слоўніка – вычарпальна апісаць умовы ўжывання афарызмаў у мове пісьменніка, выявіць іх асноўныя семіялагічныя тыпы, крыніцы паходжання і перафразавання формы.

Стварэнне слоўніка патрабуе вырашэння пытанняў як практычнага характару (вызначэння паходжання таго ці іншага афарызма, яго пачатковай формы ў тых выпадках, калі афарыстычная адзінка падпадае ў кантэксце пэўным структурным трансфармацыям – змяняецца яе граматычная будова і/або лексічны склад), так і тэарэтычнага – праблемы вылучэння афарызма з кантэксту літаратурнага твора, вызначэння асноўных мадэляў утварэння афарыстычных адзінак і спосабаў структурных відазмяненняў афарызмаў у кантэксце і інш. Акрамя гэтага, укладанне такога слоўніка патрабуе распрацоўкі саміх прынцыпаў лексікаграфічнага апісання афарызмаў на ўзроўні ідыястылю. Дакладнасць апісання форм і значэнняў афарызмаў у слоўніку, як і ўвогуле яго рэпрэзентацыйнасць у адлюстраванні асаблівасцей афарыстыкі мовы твораў Якуба Коласа, будзе залежаць ад таго, наколькі правільна будуць вырашаны названыя пытанні.

Слоўнікавы артыкул пры лексікаграфічным апісанні афарыстыкі мовы твораў Якуба Коласа павінен быць максімальна рэпрэзентацыйным і складацца з наступных элементаў: (1) загаловачная адзінка; (2) памета аб паходжанні афарызма; (3) звесткі этымалагічнага характару; (4) функцыянальна-камунікацыйная характарыстыка; (5) гістарычна-часавая характарыстыка; (6) функцыянальна-стылістычная характарыстыка; (7) экспрэсіўна-стылістычная характарыстыка; (8) глумачэнне значэння або сэнсу афарыстычнай адзінкі; (9) сітуацыйная характарыстыка ўжывання афарыстычнай адзінкі; (10) камунікацыйна-мадальная характарыстыка ўжывання афарыстычнай адзінкі ў тэксце твора; (11) памета аб ужыванні афарызма ў адной са сваіх

парадыгматычных мадыфікацый; (12) ілюстрацыйныя цытаты ўжывання афарыстычнай адзінкі ў мове твораў пісьменніка; (13) колькасная характарыстыка ўжывання афарызма ў мове твораў пісьменніка; (14) звесткі аб сферы ўжывання афарыстычнай адзінкі па-за мовай твораў пісьменніка; (15) звесткі аб іншых даведачных выданнях, дзе згадваецца афарыстычная адзінка, яе варыянтныя і факультатыўныя формы; (16) сінанімічныя афарызмы з тых, што сустракаюцца ў мове твораў пісьменніка; (17) антанімічныя афарызмы з ліку тых, што сустракаюцца ў мове твораў пісьменніка; (18) афарызмы, блізкія па прадметна-тэматычнай суаднесенасці і/або спосабу адлюстравання рэчаіснасці, з тых, што сустракаюцца ў мове твораў пісьменніка.

Такім чынам, лексікаграфічнае апісанне афарызмаў, якія ўжываюцца ў мове твораў Якуба Коласа, павінна мець наступную пабудову. Параўн. (на прыкладзе афарыстычных адзінак з паэмы «Новая зямля»).

А ТАМ, ЗА СВЕТАМ, НА ЧУЖЫНЕ НІХТО ЦЯБЕ, ОЙ, НЕ ПРЫХІНЕ! Аўт. Ужыв. у мове персанажа. [Маці:] – *Так ... хоць зямлі свае нямнога, Але ўсё ж лепей, як нічога. А збудзь яе – пачуеш страту, Бо дзе паставіш тую хату, Калі няшчасце напаткае? Бо гэта служба ўжо такая. А там, за светам, на чужыне Ніхто цябе, ой, не прыхіне! І як там будзе з той зямлёю? Не хваціш голаю рукою, – Няпэўна ўсё і невядома, Дык больш пільнуецца вы дому!* «Новая зямля» (IV. На першай гаспадарцы). Гл. Янкоўскі 1960: 13.

ДЫ ШТО КРАСА БЕЗ АЎЛАДАННЯ? АДНО ПУСТОЕ ПАРЫВАННЕ. Аўт. Ужыв. у аўтарскай мове. *Прайшло ў Парэччы лет нямала; Яно ж не цешыла Міхала, Хоць тут мясцінка гожа, міла І так гарнула, так хіпіла К сабе і лесам і лугамі, І старасвецкімі дубамі! Ды што краса без аўладання? Адно пустое парыванне У цьме далёкі блеск зарніцы: Усё гэта – скарбы чужаніцы, Магната князя Радзівіла, А ты, пакуль ёсць рух і сіла, Служы панам, збірай іх крошкі І ведай цьмяныя дарожкі Батрацкай долі да магіль.* «Новая зямля» (XXVI. Агляд зямлі).

КАЛІ ХТО ЗМОЖА, ПАКУЛЬ НЕ ЗГАСНЕ СЛУЖКА БОЖЖА [падаючая зорка], **ЗАДУМАЦЬ ШТО Ё МАМЭНТ БЛІСКАННЯ, ТАГО ЁСЦЕ СПОЎНЯЦА ЖАДАННІ.** Інд.-аўт. Утвораны ад прымкі Калі паспееш загадаць жаданне, пакуль не згасла «падаючая зорка», яно павінна абавязкова споўніцца. Ужыв. у мове персанажа. [Маці:] – *Калі стваралісь богам светы, Па зорцы светлай чалавеку Назначыў бог святы спрадвеку; Яна жыццём яго кіруе І лёс яго і смерць пільнуе. Чым больш з людзей хто выдатнейшы, Таго і зоркі блеск яснішы, І гасне зорачка святая, Калі даручаны сканае: Вось так на небе адначасна Яна мігнецца і пагасне, Як бы хто з жалю вочкі ўскіне І невядома дзе загіне. І неба слых тады прыклоніць, І анел слёзку ціха зроніць ... Як я была яшчэ малою, То дзед, бываючы ў настроі, Часамі веў апаваданні Аб гэтым зорачным зніканні, Яшчэ казаў: «Калі хто зможа, Пакуль не згасне служба божжа, Задумаць што ў мамэнт бліскання, Таго ўсе споўняцца жаданні».* «Новая зямля» (XXI. Таемныя гукі).

МОЙ РОДНЫ КУТ, ЯК ТЫ МНЕ МІЛЫ!... ЗАБЫЦЬ ЦЯБЕ НЕ МАЮ СІЛЫ! Аўт. Ужыв. у аўтарскай мове. *Мой родны кут, як ты мне мілы!... Забыць цябе не маю сілы! Не раз, утомлены дарогай, Жыццём вясны мае убогай, К табе я ў думках залятаю І там душою спачываю.* «Новая зямля» (I. Леснікова пасада). Гл. Янкоўскі 1960: 72: *Мой родны кут, як ты мне мілы!...; Іванова, Іваноў 1997: 92–94: Мой родны кут, як ты мне мілы <, забыць цябе не маю сілы > (у знач. 'Радзіма заўжды застаецца самым любімым і прыемным месцам на зямлі, без якога чалавек не можа жыць; гаворыцца звычайна з асаблівай узнёсласцю, калі хто-н. згадвае аб сваёй Бацькаўшчыне, параўноўвае яе з іншымі мясцінамі, якія яму давялося зведаць')*.

НЕ, НЕ ЗДАВОЛІШ ЧАЛАВЕКА, І БУДЗЕ ВЕЧНА ЁН КАЛЕКА: ЧАГО-НІБУДЗЬ, А БУДЗЕ БРАК, УЖО БО СТВОРАНЫ ЁН ТАК! Аўт. Ужыв. у мове персанажа. – *Ото, мой божа: чалавеку Заўсёды мала, не хватае, – Антось угалас разважае: – Ці ёсць канец яго патрэбам? Чаго няма пад гэтым небам!... [Грышка Верас:] – Не: не здаволіш чалавека, І будзе вечна ён калека: Чаго-нібудзь, а будзе брак, Ужо бо створаны ён так! Твардоўскі пан быў – мо чувалі? – Яму ўсе чэрці слугавалі І ўсе выконвалі жаданні, І што ж? шчаслівы быў? нізвання? Ды ўзяць хоць нас, не тое ж сама? І мы, як тая багна-яма, Увесь век варушымся, збіраем, Канца ж патрэбам тым не знаем.* «Новая зямля» (XXIX. На замкавай гары). Параўн. **НЕ, НЕ ЎНАРОВІШ ЧАЛАВЕКУ!**

ПАСПЕЕШ З КОЗАМІ НА ТОРГ. Агульнамоўн. Прык. Заўжды паспееш зрабіць тое, што можаш зрабіць у лобы час. Гаворыцца (часцей як парада ці папярэджанне) тым, хто нецярплівы, спяшаецца без прычыны. Ужыв. у мове персанажа. Трансфарм. у кантэксте. [Антось:] – *Здароў, брат Доніс! – дзядзька рады, Сябру ківае для нарады: – Скажы мне, браце, ці няможна, <...> Дык ці няможна б мне ... за хабар Крыху паехаць на машыне? – А вось пастой, хай люд адхлыне,*

Кур'ерскі пройдзе, а тым часам Мы перамоўімся з Уласам ... Спакойны будзь: мы ўсё абладзім, Хоць на таварны, а пасадзім. – Дык ты, брат Доніс, пастарайся! – Будзь пэўны, брат, не сумнявайся: З казамі мы на торг паспеем. «Новая зямля» (XXVII. Па дарозе ў Вільню). Гл. Прыказкі і прымаўкі 1976: 1: 459: Паспееш з казамі на торг або З казамі на торг яшчэ паспееш або Мы са сваімі казамі на торг паспеем; Шкраба, Шкраба 1987: 185–186, 286: Яшчэ паспееш з казамі на торг (у знач. 'Папярэджанне не спяшацца, запасіцца цярпліваасцю'); Беларускія прыказкі [1957] 1992: 214: З казамі на торг паспееш і 256, 282; Іванова, Іваноў 1997: 117–118; Аксамітаў 2000: 180: Паспееш з казамі на торг.

ХТО ЧАРКУ П'Е, ТОЙ НАЛІВАЕ. *Агульнамоўн. Народ. выслоўе. Ужыв. у аўтарскай мове. І колькі мілых было сварак, Як адмаўляліся ад чарак! – Ну, проша ж, пані Юзафова! – Ой, не, не, кумка, даю слова! Зусім я п'яна, бойся бога! – Ну выпі ж, кумачка, нічога! – Кума на просьбу паддаецца, За чарку тройчы ўжо бярэцца І толькі-толькі прыгубляе І чарку зноў не дапівае І руку цягне да бутэлькі. – Не дам, кума! Не дам, Анэлька! (Бо ўжо так звычай вымагае: Хто чарку п'е, той налівае.) Ну, выпі ж чысценька-чысцютка!* «Новая зямля» (XIII. Падгляд пчол).

ЧАЛАВЕК – ЗВЕР ЧАЛАВЕКУ. *Інд.-аўт. Утвораны ад крыл. выразу Чалавек чалавеку воўк < лац. Homo homini lupus est (Plautus, «Asinaria», 2, 4, 88). Чалавек не абавязкова добра, спагадліва ставіцца да сябе падобных. Гаворыцца, калі хто-н. парушае агульнапрынятыя маральныя абавязкі ў адносінах да іншых. Ужыв. у аўтарскай мове. Трансфарм. у кантэксце. О родны край! О край пакуты, Нягодай цяжкаю прыгнуты! Калі ж ты збудзеш тое гора, Што і цяпер там, як і ўчора, Як і даўней, цябе знішчае І горкім смуткам авявае? І ў час вялікі разбурэння Не сцерпіць нават і каменне Тваіх палёў, глухіх абшараў, Дзе след вайны агнём пажараў Пранёсся дзіка і няшчадна, Каб не заплакаць з таго здэку, Што чалавек – звер чалавеку – Так злосна чыніць, неўспагадна! ...* «Новая зямля» (XVIII. Зіма ў Парэччы). Гл. Шкраба, Шкраба 1987: 259.

Пагодле вызначаных прынцыпаў апісаны афарыстычны склад паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» [15, 35–78].

Літаратура

1. Міхневіч, А.Я. Афарызмы / А.Я. Міхневіч // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мінск: БелЭн, 1994. – С. 60–61.
2. Янкоўскі, Ф.М. Крылатыя словы і афарызмы (з беларускіх літаратурных крыніц) / Ф.М. Янкоўскі. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1960. – 134 с.
3. Міхневіч, А.Я. Афарыстыка Якуба Коласа (да пастаноўкі праблемы) / А.Я. Міхневіч // Беларуская лінгвістыка. – Мінск, 1983. – Вып. 22. – С. 59–65.
4. Янкоўскі, Ф.М. Слова пра афарызмы / Ф.М. Янкоўскі // Польша. – 1987. – № 8. – С. 215–219.
5. Міхневіч, А.Я. Выслоўі / А.Я. Міхневіч // Беларуская мова: энцыклапедыя. – Мінск: БелЭн, 1994. – С. 115–116.
6. Іваноў, Я.Я. Індывідуальна-аўтарскія перафразаванні і парадыгматычныя формы афарызмаў у мове твораў Якуба Коласа / Я.Я. Іваноў // VI Навуковыя чытанні, прысвечаныя 120-годдзю з дня нараджэння акадэміка НАН Беларусі С.М. Некрашэвіча (23 мая 2003 г.): зб. навук. артыкулаў. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2003. – С. 199–204.
7. Назаранка, Ю.В. Выслоўі Якуба Коласа / Ю.В. Назаранка // Весці НАН Беларусі. Сер. гуманітар. навук. – 2003. – № 4. – С. 117–122.
8. Назаранка, Ю.В. Сродкі стварэння гумару ў выслоўях Якуба Коласа / Ю.В. Назаранка // Веснік БДУ. Сер. 4. – 2003. – № 3. – С. 66–70.
9. Міхневіч, А.Я. Выслоўі і афарызмы Якуба Коласа / А.Я. Міхневіч, Ю.В. Назаранка // Польша. – 2001. – № 11. – С. 230–261.
10. Іваноў, Я.Я. Якуб Колас: «Таёмны вы, зямлі скрыжалі! Чаго ў сябе вы не ўпісалі!» (матэрыялы да «Анталогіі беларускага літаратурнага афарызма» з паэмы «Новая зямля») / Я.Я. Іваноў // Край = Kraj. – 2002. – № 3–4(6–7). – С. 171–183.
11. Іванова, С.Ф. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выказаў: лінгвакраіназнаўчы дапаможнік / С.Ф. Іванова, Я.Я. Іваноў. – Мінск: Беларускі Фонд Сораса, 1997. – 262 с.
12. Іваноў, Я.Я. Афарыстыка паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» (да складання афарыстычнага слоўніка мовы пісьменніка) / Іваноў Я.Я. // Каласавіны: мат-лы навук. канф., прысвеч. 70-годдзю выхаду ў свет паэмы Я. Коласа «Новая зямля» (3 лістапада 1993 г.). – Мінск: Літаратурны музей Я. Коласа, 1993. – С. 74–77.

13. Іваноў, Я.Я. Афарыстыкон Якуба Коласа (да праблемы лексікаграфічнага апісання афарыстычнага складу мовы пісьменніка) / Я.Я. Іваноў // Куляшоўскія чытанні: мат-лы Міжнарод. навук. канф. (6–7 лютага 2002 г.). – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2002. – С. 39–42.

14. Іваноў, Я.Я. Афарыстыка мовы твораў Якуба Коласа (да праблемы лексікаграфічнага апісання) / Я.Я. Іваноў // Край = Kraj. – 2002. – № 3–4(6–7). – С. 150–170.

15. Іваноў, Я.Я. Афарыстыка мовы мастацкага твора (паэма Якуба Коласа «Новая зямля»): лексікаграфічны аспект / Я.Я. Іваноў. – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2004. – 84 с.

Summary

The article analyses the individual aphorisms, proverbs and Winged Words in the works by Yakub Kolas. The author defines the technique of the lexicographic description of aphorisms.

Паступіла ў рэдакцыю 18.04.05.